

Menner Adolf dr. (1824—1901)

A Diósgyőr-Vasgyári temetőben sokszor álltam édesapámmal a kegyelet virágait kézben tartva egy fekete svéd márványból készült síremlék előtt. Aranyozott feliratát minden alkalommal elolvastam: „Itt nyugszik Dr. Menner Adolf, 1848/49-es honvédorvos, volt megyei főorvos, 1824—1901.”

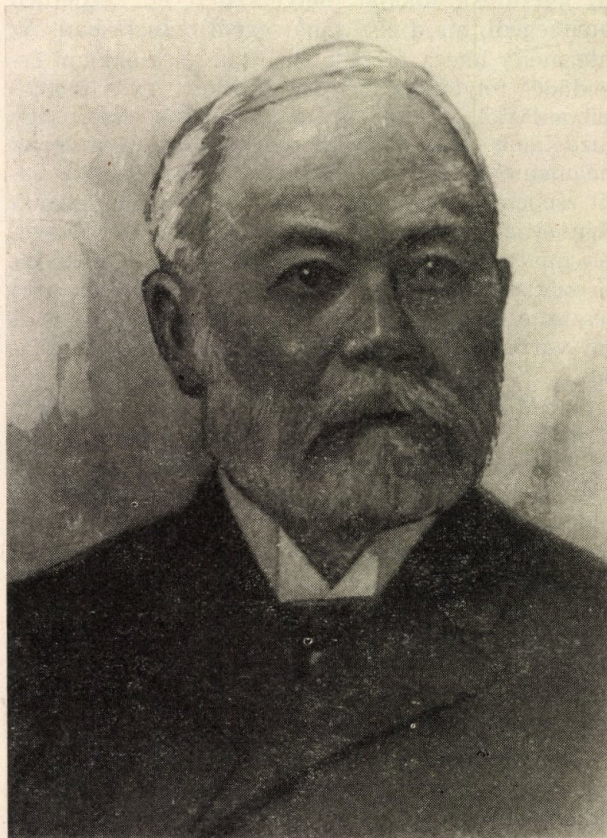
Életrajza, szakmai és irodalmi munkássága megtalálható a Pallas Nagy Lexikona (1), a Szinyei-féle Magyar Írók Művei (2), Zétény Győző által szerkesztett „A magyar szabadságharc honvédorvosai” (3), Oláh György: Magyarország közegészségügyi statisztikájában (4), valamint felbukkan napjaink sajtótermékeiben (5, 6, 7, 8, 9). Halálának nyolcvanadik évfordulóján dédunokai tisztelettel igyekszem megismertetni széles körű munkásságát.

Édesapja Eszterházy Miklós tatai gróf karnagya volt 17 éves korától haláláig. Nevéhez fűződik a gróf állandó zenekarának megszervezése, és a tatai zeneélet fellendítése. Az Országos Széchényi Könyvtár számos művét őrzi, melyek ugyan nem érik el színvonalban herceg Eszterházy karnagyának, Haydn virtuozitását, de szégyenkezni sem volt oka (10).

Menner Adolf 1824. április 27-én látta meg a napvilágot Tatán, Menner Bernát karnagy és Herman Anna házasságából. Középiskolás tanulmányait szülőhelyén és Győrben végezte, majd a bécsi orvosi egyetemre iratkozott be, ahol korának Európa-hírű professzorait, Hyrtl, Skoda, Rokitsky és Hebra előadásait hallgatta. Ebben az időben ismerkedett meg és kötött barátságot Markusovszky Lajossal (a későbbi Orvosi Hetilap szerkesztőjével). Mindketten tanúi voltak Semmelweis küzdelmének, melyet a gyermekágyi láz felszámolása érdekében vívott az emberi butaság, a szakmai féltékenység ellen.

Másodéves egyetemista, mikor édesapja halála miatt tanulmányait átmenetileg kénytelen volt megszakítani. Özvegyen maradt édesanyja 11 gyerek mellett nem tudta tanulmányi költségeit biztosítani, ezért korának felkapott üdülőhelyén, Ischlben nevelői állást vállalt.

Itt érte a márciusi események és a szabadságharc kitörésének híre, melyek hatására visszatért Magyarországra, és felajánlotta segítségét a honvédseregnek. Félbemaradt tanulmányai ellenére a Győrben állomásozó 7-ik magyar hadtest Kálazdy Mór vezette orvosi törzskarába nyert honvédorvosi beosztást (3).

A magyarság hősie küzdelme az osztrák és orosz túlerővel szemben elbukott, megszűnt a győri katonai kórház működése is. Levetette egyenruháját, és újra folytatni kezdte tanulmányait, de nem a bécsi, hanem a pesti egyetemen. Ekkor írja, 1849-ben első munkáját, az „Über das Prototyp der Schönheit” (A szépség eszményképe) című, Landerer Nyomda által nyomtatott 15 oldalas önálló kiadványt. A német nyelven írt, Schiller műveiről filozófáló munka burkolt politikai röpirat. Ma olvasva, szinte csoda, hogy a szigorú cenzúra ellenére megjelenhetett. Idézve néhány gondolatát:

„Kit ne ragadna meg fájdalomosan, kit ne hatna meg szíve mélyén az élet javainak nélkülözhetetlen hiánya? Kinek a lelke ne telnék el gonddal és csüggedéssel, ha a durvaságnak és nyers erőszaknak győzelmét tapasztalná a törekvő értelem törvényszerű követelményeinek betartásával szemben? Melyik emberbarátnak ne vérezne a szíve, mikor azt a tömérdek bajt és szenvedést látja maga előtt, mely az erkölcs megrontását követeli?”

„Fel a fejfel! Legyen számunkra megnyugtató az a tudat, hogy a gonoszság győzelme csak ideig-óráig tart. Csak bevezetesként szolgál az igazság és erkölcs megdicsőítésére. Hogy az egyes ember életében éppen úgy, mint a világtörténelemben, az igazság és magasztos eszmék azok, amelyek a győzelem babérját elnyerik. A világtörténelem költészetében a jövőre nézve így ítélkezett az értelem és a művészet lángelméje a jó és a gonosz felfogása ügyében!” (11).

Egyetemi tanulmányait 1852-ben fejezte be és a Bókay professzor Ósz utcai (ma: Szentkirályi utca) gyermekklinikáján helyezkedett el, kezdetben tanársegédi, majd első tanársegédi beosztásban. Az intézmény léte a forradalom után „a csökkenő érdeklődés folytán” válságosra fordult. Az erőszakos felbomlástól, az anyagi nehézségektől csak nagy küzdelmek árán sikerült a kórházat Bókaynak megmenteni, sok esetben még a konyhapénzt is saját zsebéből fizetve (12). A rendezetlen anyagiakat Mennernél tetézte szabadságharcban való részvétele miatti megbélyegezettsége. A fokozódó politikai terror, ami a fővárosban különösen erős volt, arra készítette, hogy otthagyja Pestet és elvállalja Borsod vármegye Edelény községének körorvosi állását.

A Miskolctól 28 km-re fekvő községnek ebben az időben még csak 2500 lakója volt, utcái rendezetlenek, házai nádfedelesek. Területileg zömmel Kóburg Augustus herceg uradalmához tartozott. A településen kívül az egész járás orvosi ellátása is körorvosi feladatához tartozott. Az öt nyelven beszélő, művelt, kutató elmével megáldott orvos szülész, belgyógyásza, sebész és a kor összes orvosi tudományának tudora volt egy személyben területén. Ez ma már szinte hihetetlennek hangzik, de a megyében összesen 43 orvos, 43 bába és 15 gyógyszerész létezett (4).

Első tudományos munkái a cenzúra által engedélyezett magyar nyelvű folyóiratban a „Család Évkönyvé”-ben jelentek meg. Természettudományos érdeklődése hatására írta meg 1855-ben a „Vulkanizmus” (13), 1856-ban a „Neptonizmus” (14), majd 1858-ban a „Hold” (15) című dolgozatait. Ez utóbbi munkájában szenzációt keltő azon állítása, mely szerint a Hold különféle fázisai és „delejes” viszonyai kihatással vannak a Föld időjárására. „A Hold időjárást okozó erővel bír”, írja, és állításának bizonyítására egész évre szóló meteorológiai megfigyelését közli. Az időjárás változásának emberi szervezetre gyakorolt hatása ma már mindenki számára ismeretes. Száz évvel ezelőtt nem volt köztudott ez az összefüggés, és tudomásom szerint elsőként foglalkozott vele.

Természettudományos tájékozottsága, csillagászati tudása, Holddal kapcsolatos megfigyelései alapján írta meg 1858-ban az Orvosi Hetilap hasábjain a „Holdkór” című munkáját (16), majd ennek folytatásaként 1865-ben öt folytatásban ennek okait fejtegető „Holdkór-ok” című dolgozatát (17).

Körorvosi praxisa során sok tapasztalatot szerzett koponya- és agysérülések terén. Ezek kapcsán fedezte fel és publikálta 1860-ban a bécsi Med. Presse kiadványban német (18), majd az Or-

vosi Hetilap hasábjain 1861-ben írt magyar nyelven „Az agynak némely bonczéletteni viszonyáról” írt cikkében az agy projectiv systemáját (19).

„Kiemelendő, hogy az összes idegtömeg elemi szálakból áll (Fasern), melyek talán mindkét végükkel a dúcsejtekből, a másikkal pedig valamely testrészen végződnek.”

Az orvostudomány Vesalius óta tudja, hogy az agy szürke- és fehérállományból áll. Hannover 1840-ben írta, hogy az idegrost az idegsejt nyúlványa, de azt, hogy az idegsejt és hozzá tartozó idegrost nemcsak anatómiai, hanem működési egység is egyben, azt előtte más nem tudta, illetve írásban nem rögzítette (20).

Szerénységére jellemző, hogy munkásságának helyét a tudományos irodalomban így foglalja össze:

„A tudományos tanok megállapítása annál biztosabban sikerül, minél inkább szaporodnak a tapasztalati adatok, melyek közös eredetre mutatván, az ezek alapján fölépített elméletet a *törvény méltóságára emelni képesek*”

Kiválóan felépített és jó betegalannyal indokolt hipotézise hozzájárult ahhoz, hogy Golgi technikai eljárásával a század végére (Ramon Y Cajal, His Vilmos és Lenhossék Mihály) sikerült tudományos tétellel kidolgozni az agydúcokból kiinduló idegszálak mozgásukat, érzékszerveinket, beszédünket irányító szerepét és ezzel a „törvény méltóságára” emelték tudományos megfigyelését (20).

Tudománytörténetileg rendkívül érdekes a váltólázzal kapcsolatos véleménye. Szembehelyezkedett korának helytelen tanításával, mely idegbajnak, a májban és lépben keresendő betegségnek tekinti a maláriát. „Adalék a váltóláz tanához” című 1861-ben írt munkájában (21), nem tud ugyan kielőgítő választ adni a malária okára, de azt határozottan kijelenti, hogy nem szervi eredetű, és emberen kívülálló jelenség okozza: „A betegségnek rejtélyes okai vannak.” Közeli félévszázad elmúltával 1902-ben fedezte fel Ronald Ross angol katonatorvos azt, hogy az anopheles szúnyogfajta csípése okozza a váltólázat, más nevén maláriát (22).

A lexikonok két máig ismeretlen és felderíthetetlen munkáját említik, az 1886-ban írt „A tudás hatalma” és a bizonyára érdeklődésre számottartó „Az atomok szerkezete” című, 1892-ben írt dolgozatát. Ez utóbbi azért is érdekes lehet, mert még a húszas években is oszthatatlannak tanították az egyetemeken az atomokat.

Irodalmi munkásságáról többet nem tudunk, ennek ellenére elképzelhető, hogy a jövő kutatásai még újabb műveket hoznak felszínre a könyvtárak mélyéről.

1864-ben megnősült, feleségül vette Hüber Mária. Házasságukból két fiú és négy lány született. Szerény körorvosi fizetése miatt hat gyermekével igen szegényes körülmények között élt, mindezek ellenére a szegények orvosának hívták, mert a napszámosoknak, az edelényi cukorgyár munkásainak, a nincsteleneknek nem csupán ingyen rendelt, hanem sok esetben a gyógyszer kiváltásához szükséges pénzt is ő adta. Nehézségeit tetőzte, hogy korán megözvegyült, hat árva gyerekkel maradt magára.

Különösen értékelhető ezek után az a tudományos munkásság, melyet falun az egész napi munka után éjszaka petróleumlámpa fényénél szűkös anyagiak között, segítség nélkül végzett. A Magyar Tudományos Akadémia tagjává választotta.

Harminchat év edelényi körorvosi szolgálat után orvosi és tudományos munkájának elismeréseként 1890-ben kinevezték Borsod vármegye tisztii főorvosává. Emberi tragédiája ekkor lett teljes, mert négy éven belül három felnőtt lányát vitte el a még gyógyíthatatlan tbc. A nagy családi gyász megtörte az idős embert, ezért 1896-ban nyugdíjba vonult. Kiköltözött szeretett Ottó nevű gyógyszerész fiához, nagyapámhoz a Diósgyőr-Vasgyárba és ott fejezte be életét 1901-ben.

1974. március 22-én az Edelényi Nagyközségi Tanács Végrehajtó Bizottsága a községi HNF elnökének előterjesztését egyhangú szavazattal elfogadta, hogy dr. Menner Adolfról utcát nevezzenek el (23). Az utca névadása után további tervben szerepel, hogy emléktáblával jelöljük meg a volt nádfedéles orvosi lakás helyén felépült ház falát. Munkájának elismerését jelenti az is, hogy a miskolci Egészségügyi Szakiskola KISZ-szervezete névadójának választotta. Emlékét őrizzük kegyelettel.

ifj. Menner Ödön

IRODALOM: 1. Pallas Nagy Lexikona Bp. 1896. XII. 511. p. — 2. *Szinyei*: Magyar Írók Művei. — 3. *Zétény Győző*: A magyar szabadságharc honvéderővesszéi. Bp. 1948. 174. p. — 4. *Oláh György*: Magyarország közegészségügyi statisztikája. Bp. 1876. — 5. *dr. Gyárfás Agnes*: A 48-as honvéderő orvos Menner Adolf. Szteosztokóp. V. évf. 1973, 1, 10—11. p. — 6. *dr. Gyárfás Agnes*: Menner Adolf. Déli Hírlap. V. évf. 1973, 64. sz. — 7. *Menner Ödön*: dr. Menner Adolf. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 1975, 14, 61—65. p. — 8. *Menner Ödön dr.*: Menner Adolf. 1824—1901. Egészségügyi Dolgozó XX. évf. 1977. 3. sz. — 9. *Hajdú Imre*: A szabadságharc honvéderővesszéi. Észak-Magyarország. XXXV. évf. 11. sz. — 10. *Bárdos Kornél*: A tatai Eszterházyak zenéje. 1727—1846. Bp. 1978. — 11. *dr. Menner Adolf*: Über das Prototyp der Schönheit Pest, 1849. — 12. *Högyes-emlékkönyv*. Bp. 1896, 245. p. — 13. *dr. Menner Adolf*: Vulkanizmus, Család Könyve I. évf. 1855. — 14. *dr. M. A.*: Neptonizmus, Család Könyve II. évf. 1856. — 15. *dr. M. A.*: A Hold, Család Könyve, III. évf. 1858. — 16. *dr. M. A.*: A Holdkór, Orvosi Hetilap 1858. — 17. *dr. M. A.*: Holdkór-ok. Orvosi Hetilap 1865, 15—16—17—19—20. sz. — 18. *dr. M. A.*: Ueber einige anatomisch-physiologische Des Gehirns. 1860, 32, 254—256. p. — 19. *dr. M. A.*: Az agynak némely bonc-életteni viszonyáról. Orvosi Hetilap 1861, 12. sz., 17—234 p. — 20. *Katona Ferenc*: Az agy felfedezése. Gondolat 1969. — 21. *dr. M. A.*: Adalék a váltóláz tanához. Orv. Hetil. 1861, 31. sz., — 22. *Pólya Tibor*: Az orvostudomány regénye. Béta kiadó 252. p. — 23. Kivonat az Edelényi Nagyközségi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1974, 3. 22-én megtartott ülésének jegyzőkönyvéből.

Hagyományos és modern gyógyítás Indiában, különös tekintettel az orvos-beteg kapcsolatra

India — ez a kontinensnyi ország — ma egyszerre ősi és korszerű, „múlt és jelen egyszerre: ez jellemzi ma Indiát” (5). Ez érvényes az egészségügyre is.

Egy 1960-ból származó statisztika a kb. 500 milliányi indiai lakosra mintegy 90 000 orvost jelzett, vagyis 100 000 lakosra 17,6 orvos jutott, míg nálunk a helyzet ugyanekkor: 100 000 lakosra esett 198 orvos (4). 1968-ban 141 orvosi egyetem és kollégium működött az országban, s ezek közül 21 foglalkozott a hagyományos Ajurvédikus és Unani medicina oktatásával; ugyanebben az évben 83 000 volt az orvostanhallgatók száma (8). Az Indiai Egészségügyi Minisztérium előrejelzése szerint (6) az ezredfordulóra India lakossága meg fogja haladni a 900 milliót, s ekkor már 172 ezer kórházra és legalább 2 millió egészségügyi dolgozóra lesz majd szükség. A jelenleg kb. 608 milliós, rohamosan szá-

porodó népességhez és annak egyre emelkedő élet-tartamához viszonyítva még mindig igen kevés a képzett orvos. Éppen ezért a lakosság kénytelen igénybe venni a legkülönbébb egyéb gyógyítók segítségét.

Tanulmányomban elsősorban nem az Indiában folyó modern nyugati típusú gyógyítással kívánok foglalkozni, hanem inkább az ott kialakult hagyományos gyógyításnak az orvos—beteg kapcsolatot meghatározó néhány sajátosságával.

Hagyományos orvoslás gyűjtőfogalma alatt az *Ajurvédikus*, a *népi gyógyászat* körébe tartozó *törzsi* és *falusi*, valamint a vallási alapozottságú *jóga* és *tantra* orvoslást értjük *O. P. Jaggi* (2, 3) delhi orvosprofesszor nyomán. (E művek képezték összefoglalóm fő forrásanyagát.)

Az *Ajurvéda* — szanszkrit szó, lefordítva az „élet tudományát” jelenti — ősi orvoslási mód, mely a hagyomány szerint az Istentől, magától Brahmától ered, és közel három évezreden keresztül a brahmin kasztbeli orvoscsaládok művelték szinte változatlan formában. Még manapság is igen elterjedt és elfogadott gyógy mód Indiában. A hagyományos *népi gyógyászat* két nagy csoportra

A Magyar Orvostörténelmi Társaság Egészségügyi és Szociológiai, s Orvostudomány-történelmi Szakosztálya, valamint a Magyar Pszichiátriai Társaság Történelmi Munkacsoportja által együttesen rendezett tudományos ülésen, 1981. február 13-án, Budapesten tartott előadás alapján (III).